ADDENDA ET CORRIGENDA
AMFORA ROMANĂ TÂRZIE DESCOPERITĂ ÎN SATUL ZABOLOTENI, COMUNA TRIFEȘTI, JUD. IAȘI[*]

ȘTEFAN HONCU[**]

Abstract*:*
In 2015, within the territory of Zaboloteni village, Trifești commune, Iași County, a complete Roman amphora was discovered in the bed of the Prut River. This find was published in 2017 and initially dated to the 6th century AD, classified as type D Sin II, produced in Sinope. Following a subsequent re-evaluation of the discovery, we propose that the vessel was manufactured in the province of Scythia Minor, specifically at Noviodunum, during the 4th century AD, and functioned as a container for wine transport. Amphorae of this type are frequently encountered in necropolises associated with the Sântana de Mureș-Cerneahov culture within the extra-Carpathian region.
Keywords*: Zaboloteni; 4th century; Roman amphora; trade; Sântana de Mureș-Cerneahov Culture.*

Introducere

Amfora discutată în rândurile de față a fost găsită în anul 2015, în albia râului Prut, aflat pe raza localității Zaboloteni, comuna Trifești, județul Iași (Pl. I). Descoperirea acesteia a fost posibilă datorită scăderii nivelului apei râului din anul respectiv. Amfora a fost predată Complexului Muzeal Național Moldova din Iași, intrând în colecția Muzeului de Istorie a Moldovei din cadrul Complexului, cu numărul de inventar 23753. În anul 2017 recipientul a fost publicat de către colegii I. Iațcu și T. Marin în revista muzeului[1]. Aceasta a fost inclusă, din punct de vedere tipologic, în tipul D Snp II după clasificarea realizată de cercetătoarea D. Kassab Tezgör[2]. Recipientul în discuție a fost produs la Sinope și era utilizat pentru a transporta vin în al doilea sfert al veacului al VI-lea p.Chr. și în primii ani ai celui următor[3]. Amfora a fost prezentată și ilustrată în condiții grafice de calitate, însă a fost încadrată eronat în tipul D Snp II, probabil, din cauza informațiilor limitate disponibile autorilor la momentul publicării.

Reluarea acestei discuții se justifică, în primul rând, prin elaborarea de către autor a catalogului ceramicii romane descoperite pe teritoriul județului Iași, în cadrul unui proiect finanțat

[*] Acest articol a fost elaborat cu sprijinul unui grant acordat de Ministerul Educației și Cercetării, CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului cu numărul PN-IV-P1-PCE-2023-1124.

[**] Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iași; stefanhoncu@yahoo.com.

[1] IAȚCU, MARIN 2017: 95-104.

[2] KASSAB TEZGÖR 2010: 117.

[3] IAȚCU, MARIN 2017: 96, Fig. 3.

de UEFISCDI, și, în al doilea rând, prin necesitatea corectării unei erori survenite în publicarea anterioară a amforei respective.

Amfora are următoarele dimensiuni și caracteristici: pasta este de culoare cărămizie, cu calcar, piroxen și mica argintie în compoziție. Angobă este bej (5YR/7.6 orange[4]). Dimensiuni: Hp. = 52,5 cm, Dm = 20 cm, Dg = 8,5 cm, Inv. 23573[5]. Buza amforei este ușor rotunjită și răsfrântă, gură este descentrată. Gâtul este cilindric, iar torțile, ovale în secțiune, se prind de sub buză și de zona diametrului maxim al amforei. Corpul are formă conică, cu caneluri pronunțate pe umeri și în zona bazei. Corpul amforei este gros, ceea ce sugerează o greutate a acesteia aproximativ egală[6] cu volumul transportat de ambalaj (5 litri)[7] (Pl. II.1-2).

Astfel că, în cele ce urmează, ne propunem discutăm această descoperire deosebită ce face parte din colecția Muzeului de Istorie din Iași. Amfora romană nu a fost descoperită în asociere cu alte artefacte, aspect care îngreunează integrarea acesteia într-un context arheologic bine definit.

Discuții tipologice și zona de producție

Recipientul discutat în prezentul articol nu a mai fost descoperit până acum în spațiul est-carpatic, motiv pentru care produsul transportat și atelierul de fabricație nu sunt, deocamdată, cunoscute. Până în prezent, în așezările și necropolele atribuite culturii Sântana de Mureș-Cerneahov din spațiul extracarpatic au fost identificate mai multe exemplare de amfore întregi, încadrabile în tipologii diferite față de cea analizată în cadrul acestui studiu. Cu toate acestea, nu poate fi exclusă ipoteza unei proveniențe comune a acestora, probabil, din același centru de producție[8].

Într-un articol publicat în 2021, de subsemnatul împreună cu M. Mamalaucă, am discutat originea și producția unor amfore mai puțin cunoscute descoperite în mediul culturii Sântana de Mureș-Cerneahov[9] din spațiul extra-carpatic. Cu această ocazie am concluzionat că astfel de recipiente au fost produse în centrul de la Noviodunum, în provincia Scythia Minor, fiind utilizate pentru a transporta vin[10]. Amfora descoperită la Zaboloteni, conform caracteristicilor morfologice și petrografice, poate fi atribuită recipientelor produse la Noviodunum, în secolul al IV-lea p.Chr., **în tipul V.**

O cartarea a acestor ambalaje a permis, încă de aproape două decenii, să se observe că astfel de ambalaje se întâlnesc în mediul culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, din spațiul extracarpatic, ceea ce l-a determinat pe autorul studiului să propună, ca zona de producție, teritoriul cetății Dafne, conferind acestora denumirea de amfore de tip Dafne[11]. În teritoriul actual al Moldovei astfel de recipiente au fost descoperite în județul Vaslui, în comuna Tanacu, în punctul Jitaru. Amfora a fost aflată într-un mormânt de inhumație datat în secolul al IV-lea p.Chr.[12]. Tot din colecția Muzeul

[4] Culorile au fost identificate după Munsell soil color charts, 1994.

[5] Abrevieri folosite în cadrul catalogului = Dg. – diametrul gurii, Dm. – Diametrul maxim, Db. – Diametrul bazei, Hp. – înălțimea păstrată (dimensiunile au fost redate în centimetri), Inv. – număr de inventar.

[6] HONCU, MAMALAUCĂ 2021: 119.

[7] IAȚCU, MARIN 2017: 96.

[8] HONCU, MAMALAUCĂ 2021, vezi și TEODOR 2021: 30 cu o discuție succintă despre tipurile de amforă produse la Noviodunum și nota 71.

[9] HONCU, MAMALAUCĂ 2021: 118 și Pl. II pentru distribuția acestora în spațiul extracarpatic al României.

[10] HONCU, MAMALAUCĂ 2021: 118.

[11] MAGOMEDOV 2010: 75-79; Pl. 42.6-7, Pl. 43.punctele marcate la litera d.

[12] CĂPITANU 1979: 228, Fig. 5.8. Dimensiuni: Hp. = 41,2cm, Dg. = 8,4, cm, Db. = 3,2 cm, Dt. = 2,7 cm.

Județean „Ștefan cel Mare" din Vaslui, provine un alt exemplar de amforă, inedit, ce poate fi încadrat în categoria ambalajelor produse la Noviodunum, în perioada veacului al IV-lea p.Chr.[13].

În punctul „Valea Seacă", la aproximativ 1.5 km NNV de orașul Bârlad, în necropola așezării Sântana de Mureș-Cerneahov, a fost aflată, în mormântul M 295 (înhumat, adolescent)[14] (?) o astfel de amforă ce poate fi încadrată în tipul celor confecționate la Noviodunum. Recipientul are pastă are culoarea roșie-cărămizie, cu mica argintie în compoziție și calcar. Aceasta are gura largă, cu buza dreaptă, ușor răsfrântă, gâtul este cilindric, corpul ovoidal se termină într-o bază cilindrică solidă. Toartele sunt rotunde în secțiune[15]. În aceași necropola alte două vase au fost găsite în mormintele M 296, înhumat, adult[16]. Amforă are buza rotunjită și răsfrântă, gâtul este cilindric, corpul fusiform, se termină într-o bază mică in formă de „ciupercă". Toartele sunt rotunde în secțiune. Pasta din care este confecționată amfora este de culoare cărămizie cu calcar și mica argintie în compoziție[17]. În mormântul M 536, ce aparține unui adult înhumat, a fost descoperită o amforă ce a fost inclusă în tipul Noviodunum[18], decorată cu caneluri, corp fusiform, toarte canelat și baza inelară. Amfora a fost confecționată din pastă fină, de culoare cărămizie-bej (5YR/5.8 brown)[19].

Alte ambalaje au fost descoperite la Valea Mărului[20], într-un mormânt de inhumație[21], la Umbrărești[22], precum și în necropola de la Barcea, în mormântul M 136[23]. Din punct de vedere al cronologiei, trebuie menționat că amfora aceasta are, în partea de jos, spre bază, o ștampilă executată, în pasta crudă, cu o monedă[24]. De asemenea, amforele în discuție au fost identificate și în necropola Sântana de Mureș-Cerneahov de la Izvoare (jud. Neamț), într-un mormânt de inhumație datat în ultimul sfert al secolului al IV-lea p.Chr. și începutul secolului următor[25]. Un alt exemplar, similar cu cel descoperit la Bârlad-Valea Seacă în mormântul M 536 se află în colecția Muzeului Județean din Focșani[26].

În Muntenia, în necropola de la Cetatea Veche, într-un mormânt de inhumație a fost descoperită o astfel de amfora[27], fiind încadrată cronologic în veacul al IV-lea p.Chr. În necropola atribuită culturii Sântana de Mureș-Cerneahov de la Spanțov au fost descoperite patru astfel de

[13] Amfora discutată de noi se află în colecția Muzeul Județean „Ștefan cel Mare" Vaslui sub numărul de inventar 1610 și are următoarele dimensiuni: Hp. = 39, 5 cm, Dg. = 6,6 cm, Db. = 2 cm, Dt. = 2,4 cm. Pentru accesul la studierea materialului ceramic din colecția muzeului aducem mulțumiri doamnei directoare dr. Ramona Mocanu, drd. Mălina Andreea Libiț și domnului restaurator Radu Anicolăesei.

[14] PALADE 2004: 125, Fig. 206.21.

[15] Dimensiuni: Hp. = 21,5 cm, Dg. = 6cm, Db. = 4cm, Inv. A/5306.

[16] PALADE 2004: 125, Fig. 207.5-6.

[17] Dimensiuni. Hp. = 71, 68 cm, Dg. = 5 cm, Db. = 3,5 cm.

[18] HONCU, MAMALAUCĂ 2021: 117-121 Pl. I.C,E.

[19] Dimensiuni: Hp. = 7 cm, Dg. = 8.5 cm, Dm. = 15 cm, Dt. = 2,5 cm, Db. = 7 cm.

[20] CIUBOTARU 2014: 79, Pl. 7.2; Pl. 3.2.

[21] CIUBOTARU 2014: 76.

[22] CIUBOTARU 2014: 74-75, Pl. 2.4.

[23] IONIȚĂ, MAMALAUCĂ,VORNIC 2009: 121, M 136, Cat. Nr. 612, Inv. 7956.

[24] IONIȚĂ, MAMALAUCĂ,VORNIC 2009: 121.

[25] ALEXIANU, ELLIS 1995: 229, 302, Fig. 3.5.

[26] Mulțumim pentru accesul la studierea materialului domnului director dr. Valentin Muscă precum și doamnelor Aurora Apostu și Mădălina Stănescu. Amfora este inedită și va face subiectul unui studiu separat ce va fi semnat de Șt.Honcu și de colega M. Stănescu.

[27] MITREA, PREDA 1966: 84, Fig. 217.5.

exemplare în morminte de inhumație[28]. O altă descoperire izolată provine de la Coconi, unde a fost descoperit întâmplător un mormânt de inhumație care conținea în inventarul acestuia și o amforă romană[29]. Alte ambalaje au fost găsite la Nicolae Bălcescu într-un mormânt de inhumație[30], la Independența, tot în morminte de inhumație[31], precum și la Căscioarele[32] – toate situate în apropierea malului Dunării.

În zona Republicii Moldova[33], astfel de amfore au fost identificate în necropola de la Mălăiești, într-un mormânt de inhumație[34]. Vase similare au fost găsite la în necropola de la Elizavetovka[35] și în localitatea Comrat[36].

Deși, niciuna dintre aceste amfore nu este identică cu cea descrisă în acest articol – diferențele fiind vizibile în special la nivelul gurii și bazei –, considerăm că toate ambalajele au ca centru de producție un atelier localizat în arealul cetății Noviodunum. Având în vedere că amforele în discuție se întâlnesc, deocamdată, doar în veacul al IV-lea p.Chr., propunem încadrarea lor cronologică în limitele acestui veac. După cum afirmam anterior produsul transportat de astfel de ambalaje este vinul.

În urma repertorierii amforelor produse în zona cetății Noviodunum putem afirma că din punct de vedere tipologic, deocamdată avem identificate șapte tipuri astfel de recipiente (vezi Pl. III.1-12).

Tipul I de amfore (Pl. III.1-2) au fost descoperite în necropola de la Bârlad-Valea Seacă și pe teritoriul județului Vrancea.

Tipul II de amfore (Pl. III.3-4) au fost găsite la Izvoare, județul Neamț; Spanțov[37], județul Călărași; și Comrat, Rep. Moldova.

Tipul III de amfore (Pl. III.5-6) au fost găsite în necropola de la Tanacu și în cea de la Mălăiești, Rep. Moldova.

Tipul IV de amfore (Pl. III.7-9) au fost găsite la Vaslui; la Umbrărești și Valea Mărului, județul Galați; în Rep. Moldova la Elizavetovka.

Tipul V de amfore (Pl. III.10) au fost găsite la Zaboloteni, județul Iași.

Tipul VI de amfore (Pl. III.11) a fost descoperită în necropola de la Bârlad-Valea Seacă și la Independeța.

Tipul VII de amfore (Pl. III.12) a fost găsit doar în necropola de la Bârlad-Valea Seacă.

---

[28] MITREA, PREDA 1966: 20-21, **M5**, Fig. 13.3 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 34 cm; 23, **M12**, Fig. 22.4 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 29,8 cm, Dg. = 5,6 cm; 30, **M36**, Fig. 56.3 – partea superioară din corpul unei amfore romane; 38-39, **M65**, Fig. 90.5 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 32,5 cm, Dg. = 5,4 cm.

[29] MITREA, PREDA 1966: 84, Fig. 201.8.

[30] MITREA, PREDA 1966: 103, Fig. 246.3 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 29,5 cm.

[31] MITREA, PREDA 1966: 46, **M2**, Fig. 103.4 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 24,5 cm, Dg. = 5,5 cm; 47, **M3**, Fig. 106.3 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 24 cm și volumul de ½ litri.

[32] MITREA, PREDA 1966: 108, Fig. 249.3 – amfora are următoarele dimensiuni: Hp. = 32,5 cm, Dg. = 4 cm.

[33] Pentru descoperirile din Republica Moldova, de la Comrat și Elizavetovka bibliografia ne-a fost pusă la dispoziție de dl. conf. dr. hab. Sergiu Matveev de la Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, căruia îi mulțumim.

[34] FEDOROV 1960: 294, Fig. 20.11.

[35] RIKMAN 1975: 222-223, Fig. 27.12.

[36] RIKMAN 1975: 222-223, Fig. 27.13.

[37] MITREA, PREDA 1966: 134, tipul IV, Fig. 265.1-2.

Considerații finale

Interesant este că, deocamdată, amforele în discuție apar exclusiv în mediul Sântana de Mureș-Cerneahov în necropole, în morminte de inhumație din zona Munteniei și a Moldovei (Pl. IV). Luând în considerare faptul că la Zaboloteni a fost descoperit un exemplar întreg, dar și apariția acestora exclusiv în morminte, nu excludem ca amfora discutată să fi fost depusă într-un mormânt ce facea parte dintr-o necropolă mai mare, localizată undeva în proximitatea râului Prut. Repertoriul Arheologic al județului Iași[38] nu menționează nici o necropolă care ar putea aparține culturii Sântana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul comunei Trifești, însă nu excludem prezența acestora în zonă datorită existenței așezărilor repertoriate în acest areal. Astfel, în punctul Damachi, în șesul râului Prut, la jumătatea distanței dintre Trifești și Zaboloteni, în spatele Școlii Generale a fost identificată o așezare ce aparține cronologic veacurilor IV-V p.Chr.[39]. Pe suprafața satului Zaboloteni, în punctul Holm, pe terasa în care se află localitatea au fost descoperite fragmente ceramice și amfore romane ce au fost datate în secolul al IV-lea p.Chr.[40]. Un alt punct, unde au fost descoperite materiale ceramice specifice veacurilor III-IV p.Chr., este Vatra Satului situat în partea de est a satului. În fine, un ultim punct în care au fost aflate fragmente ceramice locale și amfore romane, încadrate în secolul al IV-lea p.Chr., au fost descoperite în apropierea iazului Căușeni[41].

Până în momentul de față am reperat șapte tipuri de amfore care prezintă aceleași caracteristici ale pastei și care, în opinia noastră, sunt produse în centrul de la Noviodunum. Momentul când astfel de recipiente încep să fie produse poate fi pus în legătură cu contactele comerciale avute de goți și Imperiul roman târziu, probabil, începând cu al doilea sfert al veacului al IV-lea p.Chr.[42].

Bibliografie

ALEXIANU, ELLIS 1995 Alexianu, M., Ellis, L., *La tombe IX de Izvoare, dép. de Neamț, appartenant à la culture de Sântana de Mureș-Cernjachov*, in: ArhMold, XVIII, 295-302.

CĂPITANU 1979 Căpitanu, V., *Descoperiri arheologice în comunele Tanacu și Dragomirești (jud. Vaslui),* in: AMM, I, 223-239.

CHIRICA, TĂNĂSACHI 1985 Chirica, V., Tănăsachi, M., *Repertoriul Arheologic al Județului Iași,* vol. II, Iași.

CIUBOTARU 2014 Ciubotaru, P., *Amfore descoperite întâmplător, aflate în colecția Muzeului de Istorie „Teodor Cincu" – Tecuci,* in: *Danubius*, XXXII, 71-88.

FEDOROV 1960 Fedorov, G. B., *Malaeshtskiy mogil'nik,* in: *Chernyakhovskaya kul'tura*, Moscow, 253-302.

HONCU, MAMALAUCĂ 2021 Honcu, Șt., Mamalaucă, M., *Un nou tip de amforă romană atestată în Barbaricum,* in: AMT, XVII, 2021, 117-121.

[38] CHIRICA, TĂNĂSACHI 1985: 407-413.
[39] CHIRICA, TĂNĂSACHI 1985: 409, LXXVIII.1.G.
[40] CHIRICA, TĂNĂSACHI 1985: 412, LXXVIII.6.A.
[41] CHIRICA, TĂNĂSACHI 1985: 412, LXXVIII.7.D.
[42] HONCU, MAMALAUCĂ 2021: 119.

IAȚCU, MARIN 2017 Iațcu, I., Marin, T., *New discoveries on the middle Prut river: a rare type of sinopean amphora*, in: CI, S.N., XXXVI, 95-104.

IONIȚĂ, MAMALAUCĂ, VORNIC 2009 Ioniță, I., Mamalaucă, M., Vornic, Vl. (coord.), *Antichitatea târzie în bazinul Prutului. Catalog*, Ed. Sfera, Bârlad.

MAGOMEDOV 2010 Magomedov, B., *Roman amphorae in the context of the Chernyakhov Culture*, in: Kassab Tezgör, D., Inaishvile, N. (eds.), *Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 Avril 2006*, vol. I, Institut français d'ètudes anatoliennes Georges-Dumézil – Istanbul de Boccard, Paris, 75-79, Pl. 40-43.

MITREA, PREDA 1966 Mitrea, B., Preda, C., *Necropole din secolul al IV-lea e.n în Muntenia*, Ed. Academiei R.S.R., București.

PALADE 2004 Palade, V., *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă* (*sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a sec. al V-lea*), Ed. ARC 2000, București.

RIKMAN 1975 Rikman, E., *Этническая история населения Поднестровья и прилегающего Подунавья в первых веках нашей эры*, Москва.

TEODOR 2021 Teodor, E. S., *Ceramica din necropolele nord-dunărene din secolul al IV-lea d.Chr. din colecția Muzeului Național de Istorie a României*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Pl. I. Geographic location of Zaboloteni village, Trifești Commune, Iași County.

Pl. II. Roman amphora discovered at Zaboloteni, Trifești Commune, Iași County: **1**. Drawing, **2.** Photo – adapted from Iațcu, Marin 2017, with modifications by the author.

Pl. III. Typology of amphorae produced at Noviodunum found in the territory of the Sântana de Mureș–Černjachov Culture: **Type I** – **1**. Bârlad – Valea Seacă, **2**. Focșani, **Type II** – **3**. Izvoare, **4**. Spanțov, **Type III** – **5**. Tanacu, **6**. Mălăiești, **Type IV** – **7**. Valea Mărului, **8.** Umbrărești, **9**. Vaslui, **Type V** – **10**. Zaboloteni, **Type VI** – **11**. Bârlad – Valea Seacă, **Type VII** – **12**. Bârlad – Valea Seacă.

Pl. IV. The distribution of Noviodunum-Type Amphorae in the barbarian environment north of the Lower Danube: **1**. Zaboloteni, **2**. Mălăiești, **3**. Izvoare, **4**. Tanacu, **5**. Vaslui, **6**. Elizavetovka, **7**. Comrat, **8**. Bârlad-Valea Seacă, **9**. Valea Mărului, **10**. Umbrărești, **11**. Focșani, **12**. Barcea, **13**. Nagornoye-*non vidi,* **14**. Nicolae Bălcescu, **15**. Independența, **16**. Coconi, **17**. Cetatea Veche, **18**. Spanțov, **19**. Căscioarele.

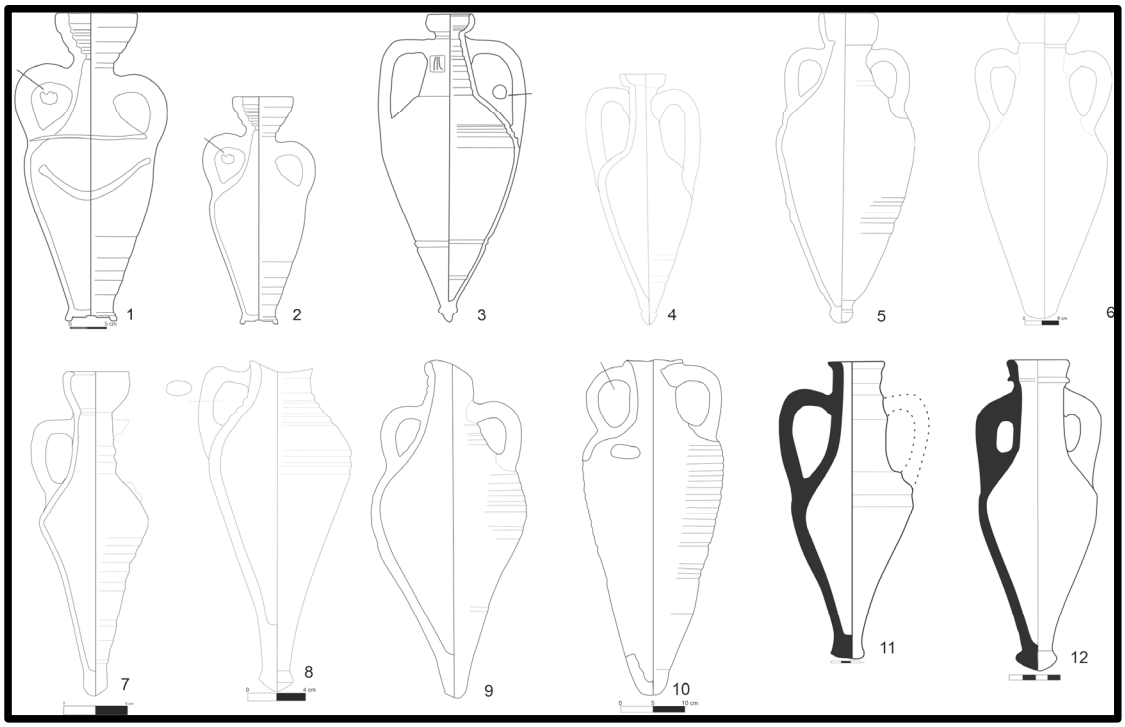

Pl. I. Localizarea localității Zaboloteni, comuna Trifești, județul Iași.

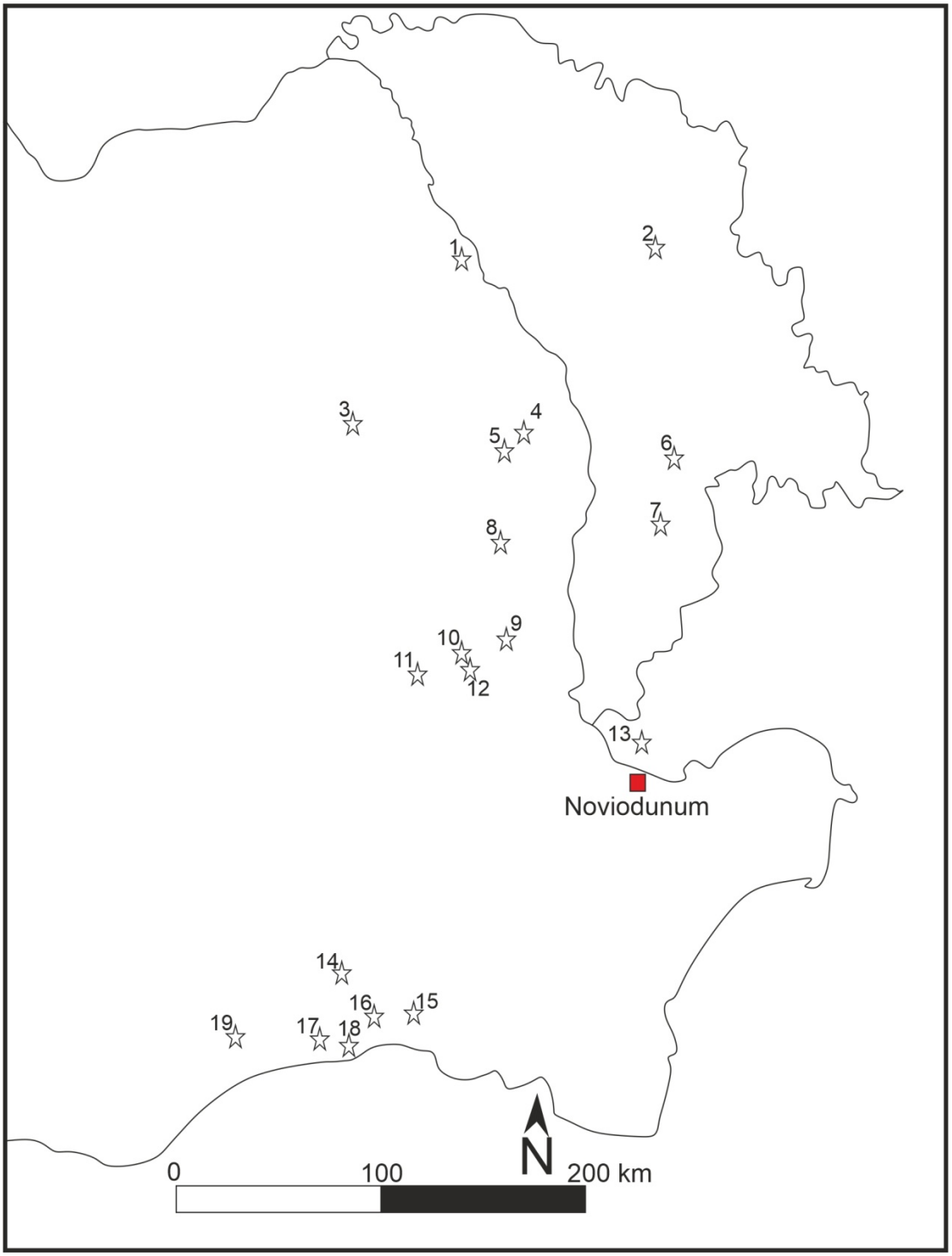

Ț

Pl. II. Amfora romană descoperită la Zaboloteni, com. Trifești, jud. Iași. 1. Desen, 2. Foto – după IAȚCU, MARIN 2017 cu modificări făcute de autor.

Pl. III. Tipologia amforelor produse la Noviodunum întâlnite în mediul Sânta de Mureș-Cerneahov: tipul I – 1. Bârlad-Valea Seacă, 2. Focșani, tipul II – 3. Izvoare, 4. Spanțov, tipul III – 5. Tanacu, 6. Mălăiești, tipul IV – 7. Valea Mărului, 8. Umbrărești, 9. Vaslui, tipul V – 10. Zaboloteni, tipul VI – 11. Bârlad-Valea Seacă, tipul VII – 12. Bârlad-Valea Seacă.

Pl. IV. Distribuția amforelor produse la Noviodunum: 1. Zaboloteni, 2. Mălăiești, 3. Izvoare, 4. Tanacu, 5. Vaslui, 6. Elizavetovka, 7. Comrat, 8. Bârlad-Valea Seacă, 9. Valea Mărului, 10. Umbrărești, 11. Focșani, 12. Barcea, 13. Nagornoye-*non vidi*, 14. Nicolae Bălcescu, 15. Independența, 16. Coconi, 17. Cetatea Veche, 18. Spanțov, 19. Căscioarele.